

qualities professionally. Based on the research concluded the importance of creating this component in the structure of professional reflection of future educators. Noted that for graduates who are close to professional work results are unsatisfactory and do not indicate the formation of reflective processes.

So reflection is one of the important factors of self-identity in general and professional development in particular. The results of empirical research enable to take them into account in the preparation of future teachers. Appropriate to consider while studying at the university to implement a mini-lecture on "Formation of professional self-concept" as well as training sessions on professional development reflection, professional communication, and so on.

Key words: reflection, behavioral - evaluative component, domination, interpersonal relationships, self-improvement.

УДК 372.32.034

Іванова Вікторія Вікторівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ КУЛЬТУРНО-ІГРОВОГО СЕРЕДОВИЩА НА РОЗВИТОК МОРАЛЬНИХ ПОЧУТТІВ ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ

Стаття присвячена проблемі вивчення психолого-педагогічних аспектів впливу культурно-ігрового середовища на розвиток моральних почуттів дітей 5-6 років. Охарактеризовано різні види середовища, розкрито сутність культурно-ігрового середовища, визначені його соціальні функції. Автором визначено та обґрунтовано психолого-педагогічні аспекти впливу культурно-ігрового середовища на розвиток моральних почуттів дітей 5 - 6 років.

Ключові слова: *розвиваюче середовище, виховне середовище, освітнє середовище, культурне середовище, культурно-ігрове середовище, моральні почуття, дошкільник.*

Постановка проблеми. У сучасному світі досить актуальним стає питання про моральний розвиток підростаючого покоління, в тому числі, дітей дошкільного віку. Тенденції сучасного виховання зводяться до інтелектуального і фізичного розвитку дитини: вже в молодшому дошкільному віці увагу приділено навчанню читання, розвитку мовлення, вивченню математики, танців, спорту. Однак моральна сторона формування особистості дітей іноді залишається поза увагою дорослих.

Зміни нашого суспільства, прискорення темпів соціального і науково-технічного прогресу акцентують увагу на потребу в людях ініціативних, творчих і незалежних від штампів і стереотипів мислення. Але разом з тим, спостерігається зниження морального розвитку, яке відбувається вже з дошкільного віку. Основними причинами погіршення моральності дітей є руйнування інститутів соціалізації сім'ї та сімейних відносин, а також активний вплив телебачення та Інтернету, що призводить до зміни загальної тенденції виховання.

Вивчивши психолого-педагогічні дослідження, ми виявили, що найбільш часто використовуються наступні терміни: предметно-ігрове середовище (Н.Грінявічене та ін.), освітнє середовище (Г.Беляєв, Н.Голованова, Є.Тихомирова та ін.), предметно-розвиваюче середовище (В.Петровський та ін.), предметно-просторове середовище (Т.Комарова та ін.), педагогічне середовище (М.Басов, Г.Беляєв, Н.Крилова та ін.), соціально-ігрове середовище (Д.Ельконін та ін.), проте культурно-ігровому середовищу, яке має значний потенціал розвитку моральних почуттів у дітей 5 - 6 років не приділяється належної уваги.

Особливістю цього віку є диференціювання і узагальнення накопичених знань, усвідомлення моральних почуттів і поява оціночних суджень. Але, не дивлячись на значні якісні зміни в моральній поведінці дітей, на практиці ми бачимо, що дитина 5 - 6 років не завжди переживає моральні почуття любові, співчуття,

сорому, відповідальності, дбайливого ставлення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Вченими різних епох і поколінь середовище розглядалося різних розуміннях і проявах: освітнє, предметно-розвиваюче, мовне, ігрове, педагогічне, соціокультурне та ін. Розглянемо як можна більш повно різні види середовища і виявимо особливості культурно-ігрового середовища і вплив його на моральні почуття у дітей 5 - 6 років в дошкільному навчальному закладі.

Виходячи з ідеї особистості і культури за В.Біблером, існування людини і буття слід розглядати як спів-буття, що включає в себе спів-дію, спів-спілкування, спів-участь. Ці складові елементи зв'язку людини зі світом лежать в основі утворення середовища, тобто створення ситуації [3, С. 105]. Дошкільний заклад, школа, вуз – будь-яке освітнє середовище повинне бути навчальним, розвиваючим, виховуючим, інформативним, екологічним, естетичним, діалоговим, гуманним, одухотворяючим [3]. Аналіз інноваційних процесів в освіті показує, що середовище може виконувати розвиваючу функцію при дотриманні наступних умов: багатооб'єктність діяльності; варіативність діяльнісних технологій, в тому числі з освоєння інформаційного простору; самоорганізація; моделювання та діагностика результатів діяльності [7].

Значення середовища у вихованні людини усвідомлювали багато, як вітчизняних (П.Лесгафт, М.Пірогов, Л.Толстой, К.Ушинський та ін.), так і зарубіжних вчених (М.Монтессорі, Ж.Ж.-Ж.Руссо, Ф.Фребель та ін.).

На думку М.Монтессорі, дитячий садок – найбільш сприятливе середовище розвитку для дошкільнят. Вона вважала, що це – маленьке суспільство, яке складається з дітей та їх наставників. У цьому суспільстві створюється виховуюче і навчальне спілкування. Вчителі є помічниками дітей з відкриття властивостей світу, які модельовані педагогами в безпосередньому середовищі дитини. Це середовище наповнюється заздалегідь підібраними засобами розвитку

і тренування здібностей. Процес накопичення досвіду, особистісно та соціально цінного, в такому штучному педагогічному середовищі протікає цілеспрямовано. Він ефективний при дотриманні трьох умов: середовище спрощує ті результати (здібності, знання), які бажано досягти; виховуюче і навчальне середовище прояснює і моделює соціальний устрій; воно створює проблемні ситуації, які стимулюють бажання учнів невпинно зростати і вдосконалюватися [6].

К.Ушинський писав: «Багато чого, звичайно, означає дух закладу; але цей дух живе не в стінах, не на папері, а в характері більшості вихователів і звідти вже переходить в характер вихованців» [9].

У першій третині ХХ ст. ідеї виховання середовищем знайшли практичне втілення у вітчизняній педагогіці середовища (А.Калашніков, Н.Крупініна, С.Шацький, В.Шульгін та ін.). Деякі представники педагогіки ототожнювали саме середовище з вихованням в ньому і перетворювали його в центральне поняття. [3].

Найбільш точно визначення розвиваючого предметного середовища, знаходимо у працях С.Новосолової, яка зазначає, що воно (середовище) функціонально моделює розвиток дитячої діяльності. Це означає, що середовище, яке відповідає визначенню «розвиваюче», повинно своїм змістом забезпечувати не тільки реалізацію дитячої діяльності на тому рівні, який є актуальним в даний момент, але й потенційну можливість подальшого розвитку діяльності, сприяючи збагаченню її змісту, тим самим забезпечуючи через механізм «зони найближчого розвитку» його подальшу перспективу.

Системні дослідження 1970 - 90-х рр. сприяли розвитку теорії середовища. Разом з посиленням педагогічного значення категорії «взаємодія» стала очевидною залежність впливу середовища від зовнішньої соціокультурної ситуації в суспільстві. Поступово накопичувалися знання про конкретні складові середовища: предметно-просторове, природне, естетичне, предметно-естетичне, архітектурне, позашкільне, мікрорайонне та ін.

Мета статті полягає в розкритті психолого-педагогічних аспектів впливу культурно-ігрового середовища на розвиток моральних почуттів дітей 5-6 років.

Результати дослідження. В даний час прагнення педагогів і дослідників до пошуку шляхів гармонізації відносин, пом'якшення кризових чинників, педагогізації середовища, залучення учнів ще в школі до цінностей культури, на основі яких людина формується як гуманна моральна особистість і реалізує себе в світі, в створенні нових цінностей, культури, – все це закономірно призвело до необхідності системних досліджень в галузі проблем виховання. Системний підхід, на думку В. Слободчикова, дозволяє організувати середовище у виховний простір, технологізувати цей процес, підвищивши тим самим ступінь цілісності виховних впливів. Однією з характеристик сучасної освіти є умови її функціонування, тобто певне освітнє середовище. Сукупність інститутів і освітніх процесів, а також їх співвідношення між собою становлять загальні уявлення про це середовище [8].

У більш широкому сенсі під «середовищем людини» розуміються як природні (фізичні, хімічні, біологічні) фактори, так і соціальні (громадські, матеріальні, духовні), які можуть прямо або побічно

впливати на людину.

С.Дерябо і В.Ясвін вказують, що «тільки педагогічне середовище, насичене відповідними стимулами, створює унікальний настрій, завдяки якому кожне слово педагога стає більш «вагомим», значущим, переконливим. Грамотно організоване педагогічне середовище виконує не тільки функцію «настройки розумів», але і дуже впливає на поведінку особистості в цілому» [4]. Крім того, в концепції В.Ясвіна поняття «освітнє середовище» виступає як родове для таких понять як «сімейне середовище», «шкільне середовище».

Л.Боденко в своєму дослідженні середовища підкреслює, що обсяг поняття «освітнє середовище» вужче обсягу поняття «соціальне середовище», «навколишнє середовище», що і визначає специфіку змісту поняття «освітнє середовище». М. Басов розглядає освітнє середовище як «сукупність елементів, що надають життєво важливі впливи на школярів (дошкільнят) в процесі освіти» [1].

Розвиваюче середовище – «сукупність умов і система відносин навколо дитини, що сприяють прояву і подальшому розвитку обдарованості особистості, що стимулюють різноманітну творчу діяльність» [2].

Навчальне середовище відображає системні формуючі впливи предметного, інформаційного та соціального середовищ. Важливою характеристикою навчального середовища є його векторність – вираження навчального ефекту в певному діапазоні завдань [2].

Виховне середовище – «сукупність оточуючих дитину обставин, соціально ціннісних, що впливають на її особистісний розвиток і сприяють її входженню в сучасну культуру» (Н.Щуркова).

У педагогічних словниках наводяться наступні формулювання поняття «педагогічне середовище»:

- Педагогічне середовище – цілеспрямоване створення сприятливих виховних і розвиваючих умов по всіх сферах життєдіяльності індивіда: в сім'ї, школі, центрах дозвілля дітей та юнацтва, мікрорайоні.

- Середовище педагогічне – спеціально, згідно з педагогічними цілями, створювана система умов організації життєдіяльності дітей, спрямована на формування їх відносин до світу, людей і один одного.

У даний час поряд з поняттям «середовище» часто фігурує поняття «простір». Ці поняття часто виступають взаємозамінними. Хоча в той же час, на думку деяких вчених (І.Зайцева, Л.Новікова та ін.), термін «середовище» несе в собі більше конкретного і особистісного, тому саме йому слід віддавати перевагу.

При розгляді освітнього середовища можна виділити два уявлення про нього:

а) середовище як сукупність обставин, які впливають на розвиток людини;

б) середовище як проект предметної діяльності людини, спрямованої на створення певного освітнього середовища.

Мовне середовище розглядається В.Яшиною досить широко – як будь-які зразки мови, які сприймаються людиною. Таким чином, це не тільки мова оточуючих дорослих людей, дітей, а й телебачення, радіо, кіно, театр. Мовним середовищем в дошкільні роки є, перш за все, мова дорослих і дітей в дитячому садку і сім'ї. У нього входить і те цілеспрямоване навчання рідної мови, яке здійснюється в різних формах в дошкільних

навчальних закладах. Засобом навчання і розвитку дітей служити мова педагога.

Під мовним розвиваючим середовищем в дошкільній педагогічній науці розуміється природна обстановка, раціонально організована, насичена різноманітними сенсорними подразниками й ігровими матеріалами. В такому середовищі можливе одночасне включення в активну пізнавально-творчу діяльність всіх дітей групи. Правильна організація розвивального середовища дає можливість для найбільш ефективного впливу, спрямованого на формування активного пізнавального ставлення не тільки до навколишнього світу, а й до системи рідної мови. Під мовним розвиваючим середовищем розуміється не тільки предметне оточення, важливо, щоб воно було особливим чином організоване для найбільш ефективного впливу на розвиток різних сторін мови кожної дитини.

Культурне середовище – це простір виховного, морального, духовного розвитку дітей. Створення культурного простору освітньої організації дає можливість діяти на об'єктивні обставини життя дітей і на суб'єктивну основу їх особистості. Дошкільний заклад – це культурна плацента для кожного дошкільника, де формується і відпрацьовується його соціальний досвід. В такому середовищі діти вчать сприймати складні життєві явища, у них згладжуються прояви соціальної і матеріальної стратифікації, формується гуманістична спрямованість думок і дій. Культурне середовище освітньої організації захищає дошкільнят від асоціальних явищ, формує навички духовного протистояння їм. Воно є середовищем для вільного вибору дій, оцінок, відносин, манер поведінки, забезпечує їм відчуття захищеності, що багато в чому визначається особистістю вихователя і його способом життя [7].

Таким чином, культурне середовище – те оточення і обстановка, в якій знаходяться діти, в тому числі спілкування в сім'ї, з однолітками у дворі, в дитячому саду. Таке середовище займає особливе місце в культурно-виховній діяльності серед дітей.

Моральні почуття дитини, як вважає П. Лесгафт, є відображенням якостей оточуючих її людей, зокрема як батьків, так і вихователів в освітній організації. Величезне значення в процесі освоєння культури і в становленні універсальних соціальних здібностей має механізм наслідування як один із шляхів проникнення в смислові структури людської діяльності. Спочатку, наслідуючи оточуючим людям, дитина опановує загальноприйнятими способами поведінки, незалежно від особливості комунікативної ситуації. Взаємодія з іншими людьми не диференційована за видовими, родовими, статевими, національними ознаками. У міру актуалізації інтелектуальної активності, збагачення смислового культурного спектра взаємодії відбувається усвідомлення цінності кожного правила, норми; їх застосування починає асоціюватися з конкретною ситуацією. Дії, освоєнні насамперед на рівні механічного наслідування, набувають нового, морально наповненого сенсу. Усвідомлення цінностей морально спрямованих дій означає зародження нового механізму морального розвитку – нормативного регулювання, вплив якого в старшому дошкільному віці неocenений.

Але соціальна поведінка людини в дорослому віці складніша, витонченіша, ніж зразки, зафіксовані в її

пам'яті в дитинстві. Тому людину доводиться вчити правильній соціальній поведінці. За допомогою символічного виробництва культурне середовище насичується величезним числом вигаданих і фольклорних персонажів, літературних героїв, які використовуються для демонстрації людям еталонних зразків заохочуваної або засуджуваної поведінки. Найбільш доступною формою навчання дітей 5 - 6 років виступає ігрова діяльність із застосуванням театралізації і драматизації. Протягом дня діти постійно спілкуються між собою і з дорослими – на заняттях, в іграх, праці, побуті.

Видатний вітчизняний психолог Л.Виготський у своїх роботах зазначав, що людська психіка не дана, а потенційно задана. Досліджуючи формування людини, в тому числі в ранньому дитинстві, академік Н.Дубінін писав: «У процесі становлення особистості очевидний вплив поведінкових і психологічних рис, детермінованих генотипом. Значення біологічних факторів особливо велике на перших порах життя дитини, в ході ж її розвитку, в процесі її формування свідомості воно поступово замінюється впливом середовища. В історії становлення людини заміна біологічних факторів соціальними грала величезну роль. На думку Н.Дубініна «... духовний розвиток не записується в генах. Він фіксується в соціальній програмі ... Носієм соціальної спадковості є людина».

Положення Л. Виготського і Н. Дубініна про потенційну заданість психіки і про соціальне успадкування мають пряме відношення до завдань формування психіки дитини 5 - 6 років, в тому числі і до проблем, пов'язаних з роллю культурно-ігрового середовища.

Навчання і виховання дітей 5 - 6 років найбільш ефективно засвоюється дитиною в процесі ігрової діяльності. Крім того, з позиції культури гра як процес є факт духовного життя. У педагогічній практиці гра набула широкого поширення в освітньому процесі як навчальний і культуроутворюючий фактор, при цьому необхідно, спираючись на дії з певними образами, зрозуміти їх цінність і значення.

Першою вимогою гри є дія у внутрішньому уявному плані. Цей момент відзначається всіма дослідниками, хоча отримує різні назви (у Ж.Піаже – розвиток символічної функції, у О.Леонтьєва – наявність уявної ситуації, у Д.Ельконіна – формування плану уявлень). Характерна особливість гри в цьому аспекті – застосування в ній зовнішніх дій заміщення, які виступають в якості вихідної матеріальної форми перетворення дій всередині плану. Але, як зазначає О.Леонтьєв, гра не народиться з «вільної аутистичної фантазії», в дошкільній грі операції і дії дитини завжди реальні і соціальні, при цьому ігрова дія завжди узагальнена. Динаміка мотивації гри: в ранньому дитинстві – це потреба оволодіння світом людських предметів, а в більш старшому віці мотив фокусується на взаємовідносинах людей один до одного.

Гру відрізняє її непродуктивний характер, тобто спрямованість на сам процес гри і на переживання граючого. У грі уявний план переважає над реальним ігровим. Всі ігрові дії здійснюються не за логікою об'єктивних значень залучених в гру речей, а за логікою того ігрового сенсу, який заданий в уявній ситуації.

Сучасні тенденції освіти в контексті культури

вимагає підготовки вихователів, здатних проектувати культурний простір гри як дитячу «планету», де створюється культурне середовище, що визначає життєву побудову особистості дитини. У просторі гри перетинаються права і обов'язки, правила і свободи дитини, реальні та ігрові стосунки, страждання і співчуття, цікавість і допитливість. На цьому етапі закладається програма людини, реалізуються бажання діяти, створювати, самостверджуватися і зайняти своє місце серед інших.

Культурно-ігровий простір забезпечує «перетікання» цінностей і антицінностей, світу дитячого та світу дорослого. Тут створюється середовище діалогу культури та особистості, що дозволяє кожній дитині набути досвіду вести діалог, вступати в комунікації, що призводить до згоди і прийняття цінностей інших, проявити індивідуальність (особистісну, соціальну, творчу, комунікативну). Педагогу відведена роль організатора умов вільного виявлення соціальної і творчої ініціативи дитини і надання їй педагогічної підтримки в освоєнні прав і правил, що регулюють ігрові і реальні відносини в соціальній групі дітей.

У нашому дослідженні ми виділяємо такий вид гри, як театралізована діяльність. Саме можливості театру, на нашу думку, поєднують у собі всі перераховані вище основи формування збагаченої морально-духовної особистості. Театралізована гра, або драматизація, є одним з видів творчих ігор в дошкільній організації. Заняття цим видом діяльності не тільки знайомлять дітей зі світом прекрасного, а й пробуджують в них здатність співчувати героям (товаришам), співпереживати; активізують і збагачують мову, розмовний словник дітей, мислення, уяву, а також допомагають у психологічній адаптації дитини в колективі.

Виховні можливості театралізованої діяльності широкі. Беручи участь в ній, діти знайомляться з навколишнім світом через образи, фарби, звуки, а питання, що задаються, змушують дітей думати, аналізувати, робити висновки, узагальнення, умовиводи. У процесі програвання театралізованих сценок, реплік персонажів, власних висловлювань активізується і збагачується словник дитини, вдосконалюється звукова культура мовлення, інтонаційний лад. Так як казка має моральну підоснову у дошкільнят формуються моральні почуття любові, сорому, співчуття, відповідальності, дбайливого ставлення.

Театралізована діяльність допомагає подолати такі якості як сором'язливість, боязкість, невпевненість в собі. Добре допомагає зовнішній антураж: елементи костюмів, оформлення приміщення, світлові і музичні ефекти; занурення в гру сприяє присвоєнню учасникам якихось власне сюжетних статусів, ролей, імен, що допомагає найбільш повно залучити дітей до ігрового сюжету.

Теорія ж культурно-виховної діяльності з дітьми є частиною галузевої педагогіки. Вона вивчає закономірності формування всебічно розвиненої особистості в специфічних умовах навколишнього культурно-ігрового середовища з використанням культури як засобу педагогічного впливу. Саме в цьому полягає її галузевий характер. Спираючись на загальну теорію виховання, за допомогою культурно-ігрового середовища, педагога, вихователі та фахівці вирішують завдання виховання за допомогою залучення дітей до

культури, в т.ч. і національної, і залучення до діяльності зі створення культурних цінностей в колективі.

Отже, культурно-ігрове середовище виконує наступні соціальні функції.

- Різностороння освітня діяльність. Її своєрідність полягає в тому, що вона здійснюється у формі самоосвіти, розширення знань, отриманих в дошкільному закладі. Будеться вона на користь дітей. Освітня програма не носить обов'язкового характеру, а зміст освітньої діяльності виражається в цікавій ігровій формі з елементами змагання.

- Виховна функція. Її специфіка в тому, що вона здійснюється у формі дозвілля, коли діти розкуті і відчувають себе вільно. Тут немає жорсткої дисципліни, але панує педагогіка співробітництва. Головним засобом виховання виступає духовна культура у всіх її проявах, яка знову ж підноситься в яскравій, цікавій формі з урахуванням вільного вибору.

- Культурна функція. Її своєрідність полягає в тому, що вона носить перетворюючий творчий характер. Створюючи культурні цінності, діти старшого дошкільного віку перетворюють навколишній світ і самих себе.

Група дослідників, очолювана В.Петровським, визначили головну мету організації середовища як сприяння становлення особистості дитини. Предметне оточення дошкільника має забезпечити йому психологічну захищеність – довіру до світу, відчуття радості існування, воно має сприяти повноцінному спілкуванню з дорослими, які можуть зрозуміти його, встати на його точку зору, не ігнорувати його почуттів [7].

Так, психолого-педагогічними аспектами впливу культурно ігрового середовища на розвиток моральних почуттів дітей 5 - 6 років, ми можемо відзначити:

- в зміст роботи педагога повинні бути включені компоненти, що сприяють формуванню моральної свідомості, почуттів, мислення;

- використання театральної гри, а також методів і прийомів, які сприяють моральному розвитку;

- особистий приклад педагога (одного з батьків), що забезпечує культуру поведінки і грамотний мовний етикет;

- використання казкових персонажів і літературних героїв в розвитку моральних почуттів у дітей 5 - 6 років;

- створення сприятливої та комфортної атмосфери перебування дитини 5 - 6 років в колективі освітньої організації;

- активна позиція сім'ї в процесі розвитку моральних почуттів у дітей 5 - 6 років.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Таким чином, з усього вищесказаного ми можемо зробити висновок, що нехтуючи або запізнюючись з формуванням зовнішніх форм поведінки, можна упустити розвиток моральних почуттів внутрішньої культури дитини. У прагненні сформувати у дітей моральні почуття, педагогу неодмінно допоможе сприятливе оточення в освітній організації, а саме – культурно-ігрове середовище. За допомогою ігрового оточення, проведення занять в ігровій формі процес спілкування між дітьми, між дітьми і дорослими стане набагато цікавіше, природніше, а головне – більш продуктивним. Діти із задоволенням включаються в ігрову ситуацію, створену дорослими. Роль вихователя в даному випадку може бути різною: від

спостерігача і доглядача, до неодмінного учасника дій гри. Метою таких ігрових ситуацій – розвиток моральних почуттів у дітей 5 - 6 років. На даний момент часу багато уваги приділяється правильному зонуванню приміщень дитячих освітніх організацій і створенню предметно-просторового розвиваючого середовища. Держава приділяє величезну увагу розвитку особистості дитини, розвитку творчих здібностей, ініціативності, лідерських якостей, самостійності. Однак в подібних змаганнях забувається про найважливіше, про те, що робить з дитини особистість – це розвиток моральних почуттів у

дошкільнят.

Отже, в нашому розумінні культурно-ігрове середовище дошкільної організації являє собою сприятливе оточення життєдіяльності дитини, в процесі ігрової діяльності, під час якої відбувається розвиток моральних почуттів у дітей 5 - 6 років. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у виявленні педагогічних умов організації культурно-ігрового середовища як умови розвитку моральних почуттів у дітей старшого дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Басов, М. Я. Избранные психологические произведения / М. Я. Басов. – М. : Педагогика, 1975. – 432 с.
2. Беляев, Г. Ю. Педагогическая характеристика образовательной среды в различных типах образовательных учреждений: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Геннадий Юрьевич Беляев; науч. рук. Леонтьев А. А.; Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов. – М., 2000. – 157 с.
3. Библер, В. С. Диалог. Сознание. Культура: идея культуры в работах М. М. Бахтина / В. С. Библер // Одиссей: человек в истории: исследования по социальной истории и истории культуры / ред. кол. : Ю. Н. Афанасьев, Л. М. Баткин, Ю. Л. Бессмертный. – М. : Наука, 1989. – С. 21-59.
4. Дерябо, С. Д. Экологическая педагогика и психология / С. Д. Дерябо, В. А. Ясвин. – Ростов н/Дону : Феникс, 1996. – 480 с.
5. Лесгафт, П. Ф. Семейное воспитание ребенка и его значение / П. Ф. Лесгафт. – Изд. 8-е. – М. : ЛИБРОКОМ, 2010. – 216 с. – (Психология, педагогика, технология обучения).
6. Монтессори, М. Мой метод : начальное обучение / М. Монтессори ; пер. с фр. Л. Б. Печатникова. – М. : АСТ: Астрель, 2006. – 351 с. : ил.
7. Построение развивающей среды в дошкольном учреждении / В. А. Петровский, Л. М. Кларина, Л. А. Смывина, Л. Т. Стрелкова. – М. : Новая школа, 1993. – 102 с.
8. Слободчиков, В. И. Субъективность = Subjectivity / В. И. Слободчиков // Новые ценности образования: тезаурус для учителей и школьных психологов / Н. Б. Крылова, ред.-сост. – М., 1995. – Вып. 1. – С. 80-82.
9. Ушинский, К. Д. Собрание сочинений. Т. 2. О пользе педагогической литературы / К. Д. Ушинский. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1948. – 656 с.

Статья посвящена изучению психолого-педагогических аспектов влияния культурно-игровой среды на развитие нравственных чувств детей 5-6 лет. Охарактеризованы различные виды среды, раскрыта сущность культурно-игровой среды, определены ее социальные функции. Автором отмечены и обоснованы психолого-педагогические аспекты влияния культурно-игровой среды на развитие нравственных чувств детей 5 - 6 лет.

Ключевые слова: *развивающая среда, воспитательная среда, образовательная среда, культурная среда, культурно-игровая среда, нравственные чувства, дошкольник.*

The article is devoted to the study of psychological and educational aspects of the impact of cultural and game environment upon the development of moral states of 5-6 years old children. Different types of surroundings are characterized, the particular essence of cultural game environment is revealed with the determination of its social functions. The purpose of the article is to reveal the psychological and pedagogical aspects of the impact of cultural and game surrounding upon the development of moral feelings of 5-6 years old children. Methods: theoretical (research, analysis, systematization and generalization of psychological and educational literature on the problem of identification of the current approaches to the study of cultural and game surrounding and its impact upon the development of moral feelings of preschool children. Some of these methods have made it possible to clarify the essence and idea of the basic concepts of «developing environment», «educational environment», «cultural environment», «cultural and game environment» and to determine the level of the up-to-date study. The following psychological and pedagogical aspects of the impact of cultural and game environment are determined for the development of moral feelings of 5 - 6 years old children: the content of the teacher's work should contain the components that contribute to the formation of moral consciousness, feelings, thinking; the application of a theater game as well as techniques and methods that promote moral development; personal example of a teacher (one of the parents) that demonstrates the culture of behavior and literate language etiquette; the implementation of fairy-tale characters and literary heroes in the development of moral feelings of 5 - 6 years old children; creating a supportive and comfortable atmosphere for 5 - 6 years old child's continuance in a group of educational establishment; family's active position in the development of moral feelings of 5 - 6 years old children.

Key words: *developing environment, educational environment, cultural environment, cultural and game environment, moral feelings, preschooler.*